

Η Ελλάδα μετά την Κρίση: Η διπλή πρόκληση για Βιώσιμη Ανάπτυξη και Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα

Ομοτ. Καθ. Λούκα Τ. Κατσέλη

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Τετάρτη, 22/2/2023

Παρουσίαση στην Ημερίδα «Η Ελλάδα μετά την Χρηματοπιστωτική Κρίση»

Πνευματική Εστία Μοσχάτου

Δήμος Μοσχάτου - Ταύρου

Περιεχόμενα

I. Αίτια χρηματοπιστωτικής κρίσης 2010 – 2018: παραγωγικό έλλειμμα και επενδύσεις

II. Φαύλος Κύκλος: από το παραγωγικό έλλειμμα στην υπερχρέωση

III. Agenda 2030: Εθνικό στοίχημα για βιώσιμη ανάπτυξη & χρηματοπιστωτική σταθερότητα

IV. Agenda 2030: από τις εξαγγελίες στην πράξη

I. Αίτια χρηματοπιστωτικής κρίσης 2010 – 2018: παραγωγικό έλλειμμα και επενδύσεις

Υψηλοί ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης συχνά συγκαλύπτουν προβλήματα ...

Ρυθμός μεγέθυνσης πραγματικού ΑΕΠ (%), μεταβολή από έτος σε έτος, 1999-2016

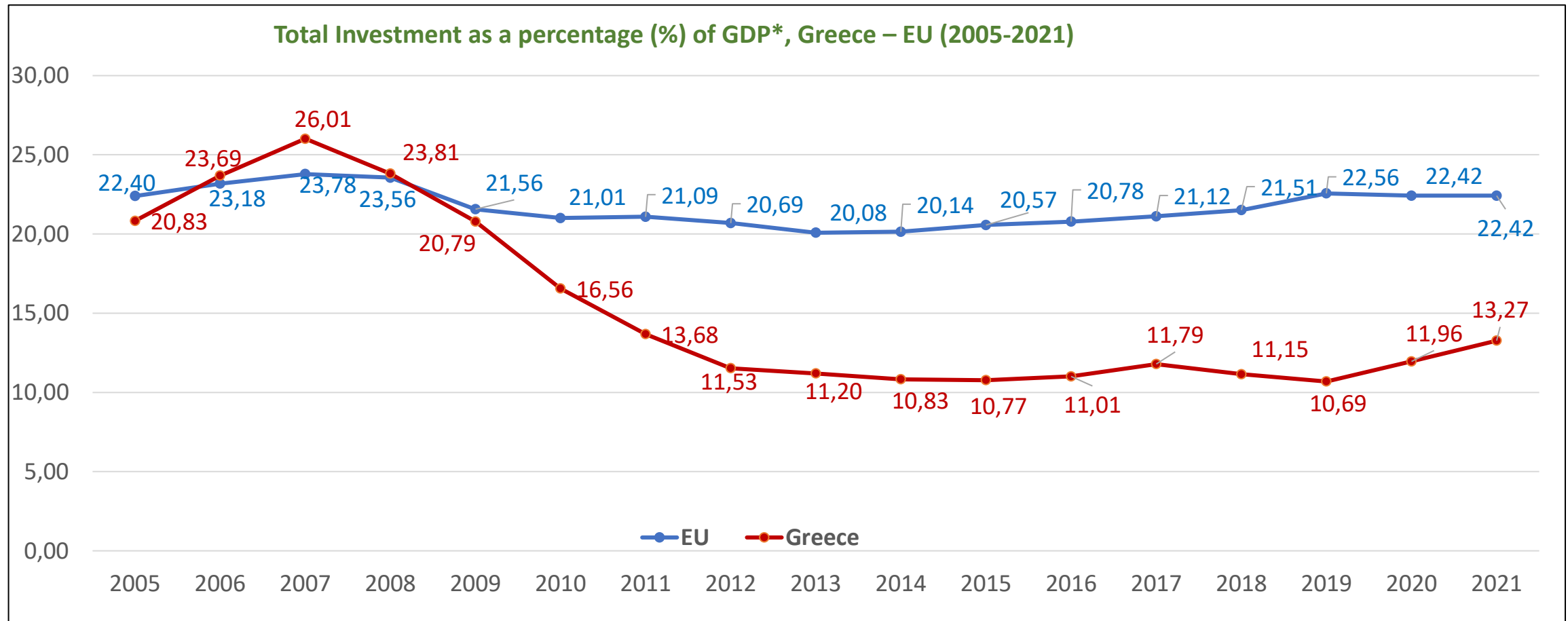
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
GER	2,0	3,0	1,7	0,0	-0,7	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	1,6	1,7	1,9
IRE	10,8	10,2	5,8	5,9	3,8	6,7	5,8	5,9	3,8	-4,4	-4,6	2,0	0,0	-1,1	1,1	8,5	26,3	4,1
GRE	3,1	3,9	4,1	3,9	5,8	5,1	0,6	5,7	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,4	-0,2	-0,3
SPA	4,5	5,3	4,0	2,9	3,2	3,2	3,7	4,2	3,8	1,1	-3,6	0,0	-1,0	-2,9	-1,7	1,4	3,2	3,2
FRA	3,4	3,9	2,0	1,1	0,8	2,8	1,6	2,4	2,4	0,2	-2,9	2,0	2,1	0,2	0,6	0,6	1,3	1,3
ITA	1,6	3,7	1,8	0,2	0,2	1,6	0,9	2,0	1,5	-1,1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	0,1	0,7	0,7
POR	3,9	3,8	1,9	0,8	-0,9	1,8	0,8	1,6	2,5	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9	1,6	0,9

* Εκτιμήσεις

Πηγή: Eurostat και European Economy Forecast, Winter 2016 (February 2016)

I. Αίτια χρηματοπιστωτικής κρίσης 2010 – 2018: παραγωγικό έλλειμμα και επενδύσεις

Αν και οι συνολικές επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ πριν τη κρίση δεν υστερούσαν σε σχέση με την υπόλοιπη Ε.Ε....

*It is defined as gross fixed capital formation (GFCF) expressed as a percentage of GDP for the government, business and households sectors (rather than being used for e.g. consumption or exports).

Source: Eurostat

I. Αίτια χρηματοπιστωτικής κρίσης 2010 – 2018: παραγωγικό έλλειμμα και επενδύσεις

Το μεγαλύτερο τμήμα των επενδύσεων αφορούσαν επενδύσεις σε κατοικίες η/και κατασκευές...

Η διάρθρωση των επενδύσεων ήταν και παραμένει προβληματική ...

	ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ					ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ					ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ					ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ				
	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
Ελλάδα	24,6	20,9	16,6	10,8	10,1	5,1	4,4	3,7	3,9	2,4	7,57	5,8	6,4	5,1	5,7	12,0	10,6	6,4	1,8	2,0
ΕΕ-28	22,4	21,9	20,4	20,1	21,9	2,9	3,2	3,6	2,9	3,0	:	12,2	11,3	12,4	13,7	:	6,4	5,5	4,8	5,2
Ευρωζώνη	23,2	22,3	20,8	20,1	22,2	3,2	3,2	3,5	2,8	2,8	:	12,0	11,3	12,3	13,9	:	7,1	6,0	5,1	5,5

Πηγή: Eurostat

I. Αίτια χρηματοπιστωτικής κρίσης 2010 – 2018: παραγωγικό έλλειμμα και επενδύσεις

Η διεύρυνση των δύο ελλειμμάτων (δημοσιονομικού και εξωτερικού ισοζυγίου) και η αύξηση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ οδήγησαν την Ελλάδα στον αποκλεισμό της από τις διεθνείς αγορές και στην υπογραφή του πρώτου Μνημονίου (Μάιος 2010)

Βασικά Οικονομικά Μεγέθη Ελλάδα 2007, 2009, 2019, 2021 και σε παρένθεση ΕΕ-27

	2007	2009	2019	2021
Πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ (σε ευρώ)	22.500 (25.510)	21.350 (24.400)	17.740 (27.980)	17.610 (27.880)
Ισοζύγιο (έλλειμμα/πλεόνασμα) Γενικής Κυβέρνησης ως % ΑΕΠ	-6,7 (-0,5)	-15,1 (-6,0)	1,5 (-0,5)	-7,5 (-4,6)
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % ΑΕΠ	103,2 (62,2)	126,7 (75,7)	180,5 (77,6)	194,5 (87,9)
Έλλειμμα Ισοζ. Τρεχ. Συναλλαγών ως % ΑΕΠ	-15,2	-12,3	-1,5 (2,7)	-5,9 (2,4)
Επενδύσεις ως % ΑΕΠ	27,1 (24,4)	18,3 (20,6)	12,5 (22,0)	13,3 (22,0)
% πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας	28,3 (24,5)	27,6 (23,3)	30,0 (21,1)	28,3 (21,7)

Πηγές: 1. Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2023 (και προγενέστερα) 2.
2. Eurostat (Διάφορα Έτη).

I. Αίτια χρηματοπιστωτικής κρίσης 2010 – 2018: παραγωγικό έλλειμμα και επενδύσεις

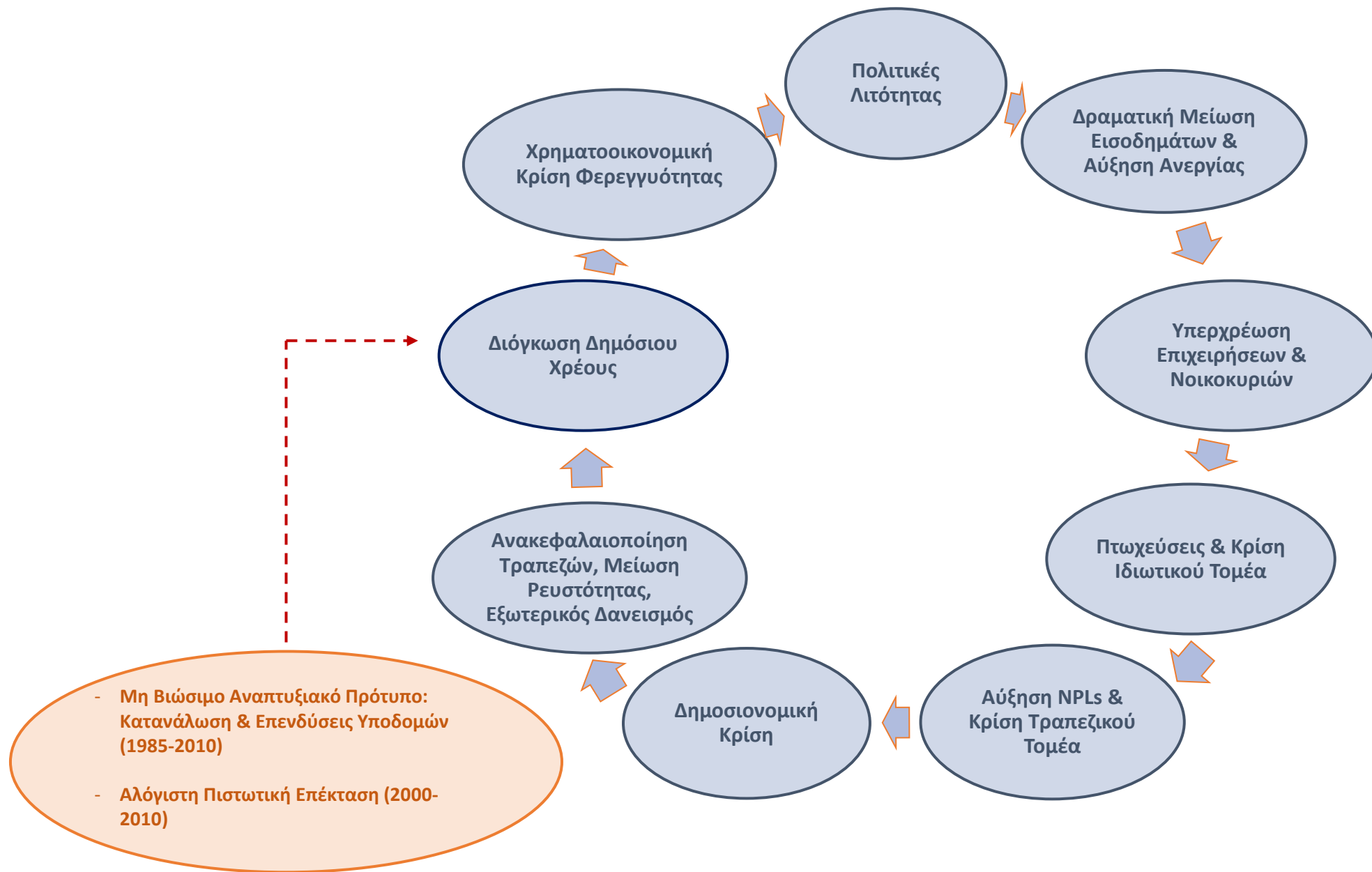
Συμπέρασμα 1:

- ✓ Η Ελληνική χρηματοπιστωτική κρίση (2010 – 2018) υπήρξε απόρροια του συνεχούς και διευρυνόμενου **παραγωγικού ελλείμματος** λόγω απουσίας ενός συγκροτημένου σχεδίου βιώσιμου μετασχηματισμού του παραγωγικού και καταναλωτικού προτύπου.
- ✓ Το έλλειμμα παραγωγικής ανταγωνιστικότητας τροφοδότησε ένα διευρυνόμενο δημοσιονομικό και εμπορικό έλλειμμα.
- ✓ Η χώρα έγινε ευάλωτη στις κερδοσκοπικές ορέξεις των αγορών, που από το 2007 και μετά στοιχημάτιζαν στην αδυναμία της χώρας να αποπληρώσει τις οφειλές της.
- ✓ Η κερδοσκοπική επίθεση εκδηλώθηκε τον Δεκέμβριο 2009 στην αγορά Ελληνικών ομολόγων και στην αγορά ευρώ, αποκλείοντας τη χώρα από τη δυνατότητα νέου δανεισμού από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές.
- ✓ Αποτέλεσμα η υπογραφή τριών Συμβάσεων Δανειακής Διευκόλυνσης (Loan Facility Agreements) συνολικού ύψους 326 δις ευρώ και τριών αντίστοιχων Μνημονίων.

Ζητούμενο:

Βιώσιμος Αναπτυξιακός Μετασχηματισμός Παραγωγικού και Καταναλωτικού Προτύπου

II. Φαύλος Κύκλος: από το παραγωγικό έλλειμμα στην υπερχρέωση

II. Φαύλος Κύκλος: από το παραγωγικό έλλειμμα στην υπερχρέωση

ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΧΡΕΟΣ [Φ.Π. ΚΑΙ Ν.Π. (Ν.Π.Ι.Δ.)]

Σύνθεση Ιδιωτικού Χρέους	Τέλος 2020		Τέλος 2021 Εκτιμήσεις		ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
	Ποσό (δισεκ. €)	% ΑΕΠ	Ποσό (δισεκ. €)	% ΑΕΠ	
Φορολογικές Οφειλές	106,0	64,1	115,0	62,9	
Οφειλές σε Ασφαλιστικούς Φορείς	36,0	21,8	45,0	24,6	
Οφειλές σε Τράπεζες & Funds	100,0	60,5	121,0	66,2	Αυτές οι οφειλές το 2021 θα αυξηθούν κατά 21 δισεκ.€, και τα NPLs κατά 12-14 δισεκ. €.
Οφειλές σε Οργανισμούς Κοινής Ωφέλειας	3,0	1,8	3,0	1,6	
Οφειλές λόγω Επιστρεπτέας Προκαταβολής	8,0	4,8	6,0	3,3	
Οφειλές μεταξύ Ιδιωτών	4,0	2,4	6,0	3,3	
ΣΥΝΟΛΟ Ι.Χ.	257,0	155,5	296,0	161,9	
Α.Ε.Π. Σε Τρέχουσες Τιμές-Προσωρινά Στοιχεία (06.2022)	165,3	100,0	182,8	100,0	

Πηγές: ΥΠΟΙΚ/ΓΛΚ - ΑΑΔΕ - ΕΛΣΤΑΤ - ΕΦΚΑ - ΤτΕ - ΟΔΔΗΧ - ΕΓΔΙΧ
Επεξεργασία: Γ.Σαπουντζόγλου

(*): Εκτιμήσεις – Πληροφορίες.

ΠΗΓΕΣ: Δημόσιο Χρέος: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, ΟΔΔΗΧ (last accessed February 2023). Ιδιωτικό Χρέος: Πληροφορίες Ειδικής Γραμματείας Ιδιωτικού Χρέους – Εκτιμήσεις για:

1/. Τις Φορολογικές Οφειλές, 2/. Τις Οφειλές σε Ασφαλιστικούς Φορείς, 3/. Τις Οφειλές σε Τράπεζες & Funds, 4/. Τις Οφειλές σε Οργανισμούς Κοινής Ωφέλειας, 5/. Τις Οφειλές λόγω Επιστρεπτέας Προκαταβολής και 6/. Τις Οφειλές μεταξύ Ιδιωτών.

Ιδιωτικό και Δημόσιο Χρέος:

Μια βραδυφλεγής βόμβα στα θεμέλια της οικονομίας

	2020	2021	2022
Ιδιωτικό Χρέος (δισεκ. €)	257,0*	296,0*	N/A
% ΑΕΠ	155,5*	162,9*	N/A
Δημόσιο Χρέος (δισεκ. €)	341,2	353,4	400,3*
% ΑΕΠ	206,3	194,5	N/A
Ιδιωτικό & Δημόσιο Χρέος (δισεκ. €)	598,2*	649,4*	N/A
% ΑΕΠ	361,8*	355,3	N/A
ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές (δισεκ. €)	165,3	181,7	N/A

Οι διαφορετικές κατηγορίες που συνθέτουν το Ιδιωτικό Χρέος, επιβάλλουν την ανάληψη **διαφορετικών μέτρων πολιτικής** για την αντιμετώπισή τους

II. Φαύλος Κύκλος: από το παραγωγικό έλλειμμα στην υπερχρέωση

Εξέλιξη μη Εξυπηρετούμενων Δανείων

Εξέλιξη των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (σε δισεκ. €)

	Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ)	Σύνολο Δανείων (μετά από Προβλέψεις)	ΜΕΔ / Σύνολο Δανείων (μετά από Προβλέψεις)	Δάνεια υπό Διαχείριση (servicers)
2018 – Μ12	81,802	150,608	54,31%	17,893
2019 – Μ12	68,527	149,342	45,89%	23,663
2020 – Μ12	47,182	148,659	31,74%	39,945
2021 – Μ06	29,400	144,107	20,40%	61,761
2021 – Μ12	18,410	149,195	12,34%	79,745
2022 – Μ06	14,903	155,171	9,60%	87,014
2022 – Μ09	14,600	-	-	86,811

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ): Εκθέσεις Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΧΣ) – Ελεύθερα στατιστικά στοιχεία.

II. Φαύλος Κύκλος: από το παραγωγικό έλλειμμα στην υπερχρέωση

Ζητούμενο: Πυροδότηση βιώσιμης αναπτυξιακής διαδικασίας με διατήρηση χρηματοπιστωτικής σταθερότητας

- ✓ **Βιώσιμη Ανάπτυξη:** Βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας και κοινωνικής συνοχής μέσω διεύρυνσης της παραγωγικότητας και των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας, με παράλληλη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης.
- ✓ **Διατήρηση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας:** διεύρυνση των εθνικών αποταμιευτικών πόρων (ιδιωτικών και δημόσιων), συγκράτηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και αποτελεσματική διαχείριση Μη Εξυπηρετούμενων Ανοιγμάτων (ΜΕΑ).

Συμπέρασμα 2: Για να διατηρηθούν υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης στο μέλλον αλλά και η χρηματοπιστωτική σταθερότητα, προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής πρέπει να είναι η αύξηση του ποσοστού επενδύσεων στο ΑΕΠ άνω του 20%, για διεύρυνση εξαγωγών και υποκατάσταση εισαγωγών και η χρηματοδότησή τους σε ποσοστό 70-75% από εθνικούς αποταμιευτικούς πόρους (ήταν 80% το 2000 και 61% το 2020).

III. Agenda 2030: Εθνικό στοίχημα για βιώσιμη ανάπτυξη & χρηματοπιστωτική σταθερότητα

Ορισμός και Διεθνείς Δεσμεύσεις:

Agenda 2030: ένα διεθνές σύμφωνο για βιώσιμη ανάπτυξη, υιοθετήθηκε από 193 κράτη – μέλη του ΟΗΕ στις 25 Σεπτεμβρίου 2015 με χρονοδιάγραμμα υλοποίησης το 2030.

- ✓ Βασισμένη στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υπογραμμίζει την ευθύνη των κρατών – μελών «να σεβαστούν, προστατεύσουν και προωθήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, να εξαλείψουν τη φτώχεια και να εξασφαλίσουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης».
- ✓ Υιοθετεί μια ολιστική προσέγγιση με στόχο την υλοποίηση **στρατηγικών σχεδίων βιώσιμης ανάπτυξης** που προωθούν ταυτόχρονα τον οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό μετασχηματισμό.
- ✓ Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ενσωματώνει αρχές και στόχους βιωσιμότητας στη στρατηγική και σ' όλη την αλυσίδα αξίας μιας επιχείρησης.
- ✓ Εξειδικεύεται σε 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals - SDGs) και 169 μετρήσιμους δείκτες που πρέπει να επιτευχθούν έως το 2030.

III. Agenda 2030: Εθνικό στοίχημα για βιώσιμη ανάπτυξη & χρηματοπιστωτική σταθερότητα

Agenda 2030: Εθνικό στοίχημα για βιώσιμη ανάπτυξη

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ
ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ**
Δυναμική διαδικασία
διαρθρωτικών αλλαγών με
μεταφορά πόρων και εργασίας
από λιγότερο σε περισσότερο
παραγωγικούς τομείς.

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ
ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ**
Βελτίωση συνθηκών
διαβίωσης, εξάλειψη
φτώχειας και
ανισοτήτων.

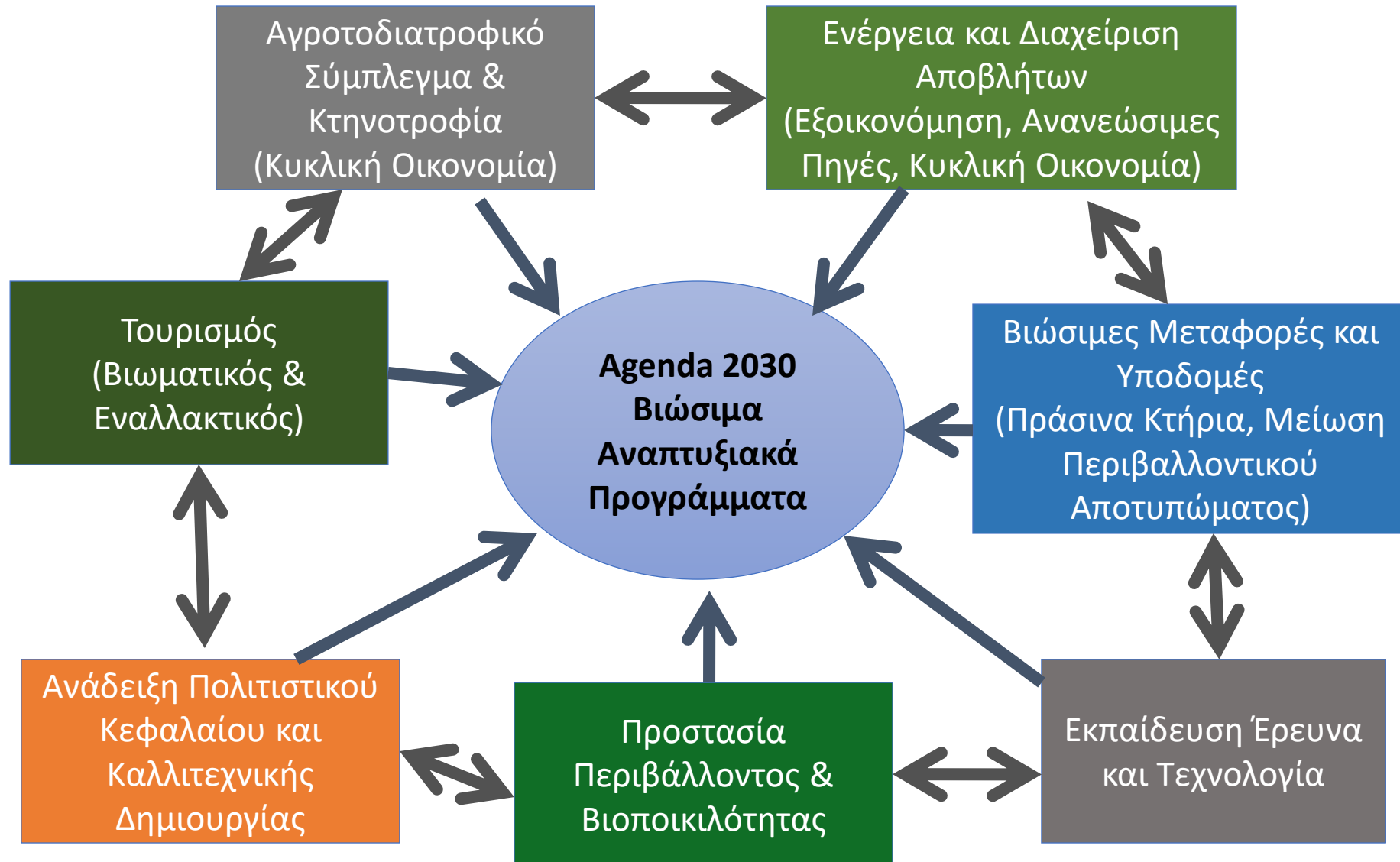
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Μείωση περιβαλλοντικής επιβάρυνσης μέσω μείωσης εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, εκσυγχρονισμός ενεργειακών συστημάτων, ενίσχυση ενεργειακής αποδοτικότητας, προώθηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και προστασία της βιοποικιλότητας.

SDGs (2015 - 2030): 17 στόχοι

MDGs (2010 – 2015): 8 στόχοι

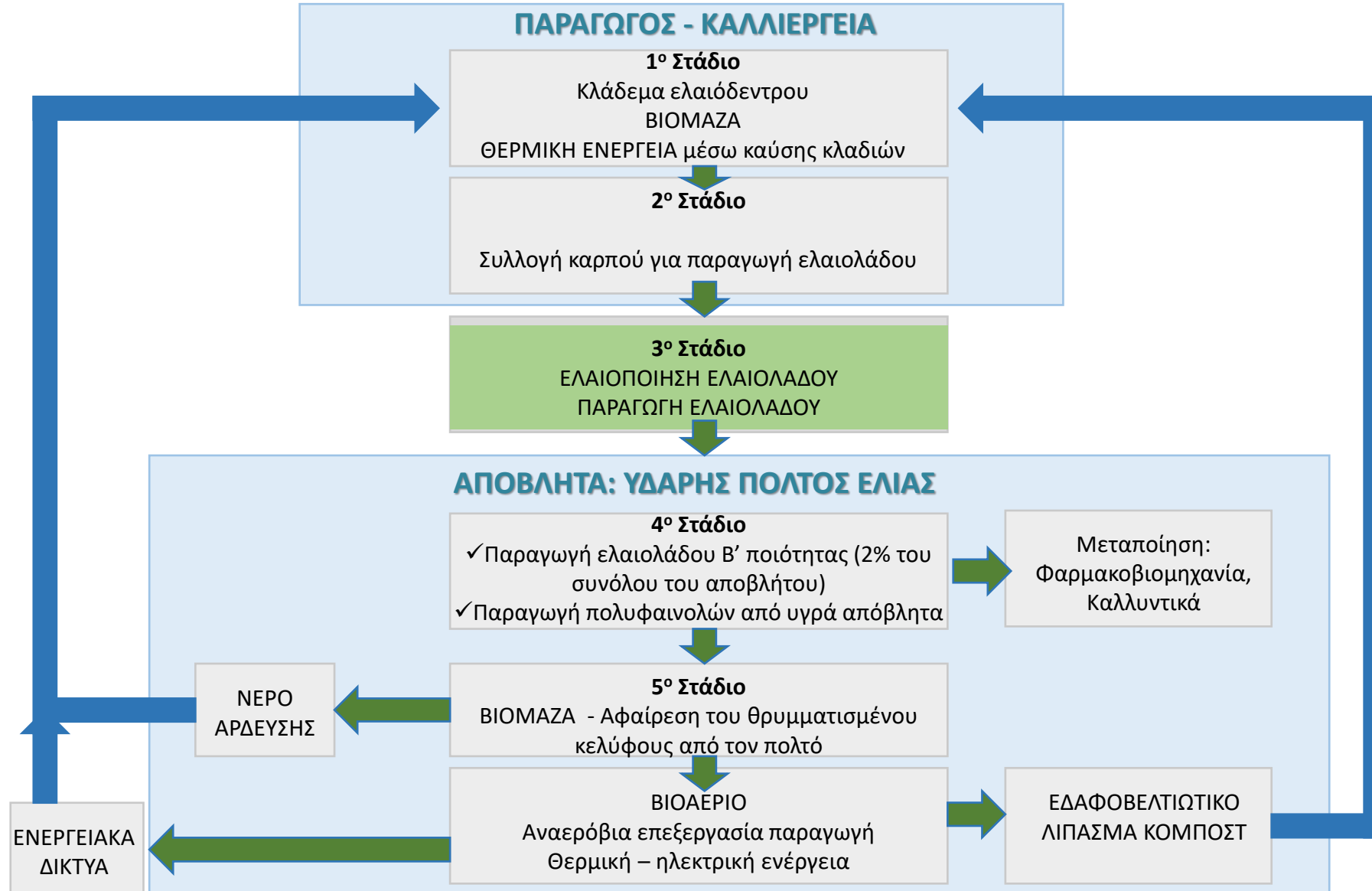
IV. Agenda 2030: από τις εξαγγελίες στην πράξη

IV. Agenda 2030: από τις εξαγγελίες στην πράξη

Παράδειγμα

Βιώσιμη καλλιέργεια ελαιόδενδρων και ολοκληρωμένη παραγωγή και διαχείριση ελαιολάδου και αποβλήτων

IV. Agenda 2030: από τις εξαγγελίες στην πράξη

Πολιτικές

- Εθνική Επενδυτική Στρατηγική (αύξηση Ι/ΑΕΠ κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες)
- Αναμόρφωση θεσμικού και ρυθμιστικού περιβάλλοντος
  - Μείωση αβεβαιότητας (οικονομικής, θεσμικής, πολιτικής)
- Μείωση διπλού ελλείμματος και απομείωση δημόσιου και ιδιωτικού χρέους

Ρευστότητα και Βιώσιμη Χρηματοδότηση

- Αποτελεσματική Διαχείριση ΜΕΑ
- Νέος πτωχευτικός κώδικας
- Επαναπροσανατολισμός τραπεζικού συστήματος στην πραγματική οικονομία
- Ισχυροποίηση εποπτείας Τραπεζών και Εταιριών Διαχείρισης Απαιτήσεων
- Χρηματοδότηση ΜΜΕ

Υλοποίηση 2-3
εμβληματικών
επενδύσεων σε
κάθε
περιφέρεια

Ποιότητα Δημόσιας και Εταιρικής Διακυβέρνησης

- Βελτίωση ποιότητας νομοθεσίας
- Εκσυγχρονισμός συστήματος απονομής δικαιοσύνης
- Αποτελεσματικότητα δημόσιας διοίκησης & αυτοδιοίκησης
  - Σαφήνεια ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων
  - Σύγχρονη Εταιρική Διακυβέρνηση

Ευχαριστώ